

Viva San Fermin

Jos. F. Cachia

Tista' ssejħilha bluha! Tista' tghidilha ġenn! Hemm min jaraha bħala test ta' saħħa, jew test tal-qlubija kif ukoll li tkattar il-virilità. Oħrajn isemmu siwi terapewtiku! Huduha kif trid! Jibqa' l-fatt li l-ġirja tal-barrin ta' San Fermin tat fama dinjija lill-belt ta' Pamplona, f'Navarra, Spanja, l-iktar f'dawn l-aħħar snin tal-użu tal-internet!

Lebsin qomos u qliezet twal bojod silġ, b'maktur ahmar daqs id-demem, imdawwar ma' għonqhom, żgħażaġħ u oħrajn mhux daqstant żgħażaġħ Spanjoli, jew minn artijiet oħrajn, jiġru l-ġirja mal-barrin matul it-toroq ta' din il-belt. Ġirja li għalkemm f'dak li hu tul hija iqsar minn kilometru u bħala ħin tieħu biss xi tliet minuti, fiha bosta perikli u tassew hi test ta' kuraġġ jew ġenn, skont kif taraha.

San Fermin, skont legġendi medjevali, kien iben gvernatur Ruman ta' Pamplona, illi wara li sar nistrani telaq lejn Franza biex ixerred il-fidi tiegħu. Hemm żewġ verżjonijiet dwar il-martirju tiegħu. L-ewwel waħda hi li qatgħulu rasu f'Amiens, Franza, l-oħra hi li miet marbut imkaxkar mat-toroq ta' Pamplona. Hadd ma jaf sew meta ntaġħzel bħala qaddis patrūn ta' Pamplona, jew għaliex il-festa tiegħu tiġi ċcelebrata fis-sebġha ta' Lulju. Li hu żgur hu li mis-sena 1591, ilha ssir purcissjoni solenni bl-istatwa tiegħu madwar il-belt. L-istatwa toħroġ fl-ghaxra ta' filgħodu. Hija tal-injam, għandha mill-15-il seklu u turi qaddis b'wiċċ samrani, għalkemm l-ebda Spanjol ma jgħidlek "b'wiċċ iswed!"

Il-belt ta' Pamplona magħrufa wkoll bħala "Irunja" bl-ilsien Bask, bħal bosta bliet oħrajn fi Spanja, taf isimha lil xi mexxej Ruman famuż. F'dan il-każ lill-general kbir Pompei. Peress li kienet il-kapitali tarrenju medjevali ta' Navarra, fiha ċittadella mdawra bis-swar però illum hi belt moderna, b'ħafna bini għoli, ġonna u sistema ta' trasport mill-aqwa. Tinsab ukoll fil-famuż Camino de Santiago. Fil-katidral

L-istatwa ta' San Fermin hierġa mill-knisja għall-Purcissjoni f'Pamplona

gotiku hemm midfunin ir-Re Karlu III u r-Regina Leonora, eks-slaten ta' Navarra. Hemm ukoll xi binjiet oħrajn ta' siwi arkeoloġiku jew storiku, però l-iktar inħawi magħrufa x'aktarx huma l-Plaza de Santo Domingo u l-Plaza de Toros, xi disa' mitt metru 'il bogħod minnha.

Dan għaliex kull sena, għal tmint ijiem shah, bejn is-sebġha u l-erbatax ta' Lulju, issir il-ġirja tal-barrin bejn dawn iż-żewġ *plazas*. Kmieni fis-sebġha neqsin kwart ta' filgħodu jibdedu idoqqu diversi baned iduru

madwar Pamplona, iqajmu lil min ikun għadu rieqed, bid-daqq tal-marċi tagħhom. Ma tantx issib min ikun għadu ma fetaħx għajnejh għaliex bosta jkunu dawk li diġà ħarġu fit-toroq, jew f'xi gallerija sabiex jaraw aħjar (u bla periklu) x'ser jiġri lil dawk il-bravi (jew imġienen) li jisfidaw lill-barrin.

Dawn il-*mozos* ikunu jew mil-lokal stess, jew minn bliet jew irhula oħrajn Spanjoli. Izda jkun hemm mijiet oħrajn minn għexieren t'artijiet minn kull kontinent. Bosta huma dawk li ma jsibux fejn jorqdu taht saqaf, u jgħaddu ljieli shah "reqdin" fuq bankini, fit-toroq, fil-ġonna, jew fl-"ibliet" tat-tined li jinbtu sa mill-ewwel jiem ta' Lulju. Iltqajt ma' Maltin li qattgħu ljieli hekk f'Pamplona!

Tarahom ġuvintur Skandinavi, b'gilda bajdanija u xagħarhom ġingell jiħalltu ma' Sud Amerikani somor. Gappunizi, mgħobbijin kameras jiddiskutu Sanfermines (kif inhi magħrufa wkoll il-festa) ma' studenti minn universitajiet Amerikani. Il-"borma umana" tkun waħda mħawda sew, kemm fl-*encierro* (ġirja mat-*toros*), kif ukoll fil-ħafna attivitajiet oħrajn li jsiru matul it-tmint ijiem tal-festa. Mimlijin bil-kuraġġ, u ħafna minnhom mifqugħin bl-alkoħol, u jew drogi, jitolqu quddiem il-barrin, wara li jinfethu l-bibien tal-*corallinos*, izda ma jafux x'jistennew matul it-triq,

Min ikun xortih tajba jiġri t-tmien mitt metru

mingħajr xkiel u jerga' jagħmilha għal iktar minn darba. Ohrajn, jew għax jizolqu, jew għax jaqgħu fuq ohrajn li jkunu żelqu, jew għax il-barrin jiġru wisq iktar minnhom, jispicċaw feruti mill-qrun jew is-saqajn tat-*toros*. Mhux l-ewwel darba li kien hemm min halla ħajtu!

Waqt il-ġirja mal-barrin

L-*encierro* jibda mill-Corallinos de Santo Domingo mnejn ikunu ġew imwassa l-barrin minn dawk li jrabuhom apposta u tintemm fil-Plaza de Toros, fejn jinżammu magħluqa sa iktar tard wara nofs in-nhar biex jiġġieldu fil-*corrida*. Kull jum jintelqu barrin minn *ranches* differenti. Sitt *toros bravos* (tal-ġlied) u sitt *toros mansos* jiġu mitluqa għal-Plaza de Santo Domingo, u jibdedw għirja sfrenata 'l quddiem. Jiltaqgħu mal-*mozos*, (kif jissejġu dawk li jiġru) u jtajru lil kulmin isibu fin-nofs. Sakemm ma jinfirdux mill-bqija tal-“merħla” ma jattakkaw lil hadd iżda jekk xi wieħed jinfired mill-bqija allura jibda juża l-qrun ippuntati tiegħu. Min jaqa' jaf li jekk jibqa' wiċċu 'l isfel u ma jiċcaqlaqx mhux ser ibati wisq. Jistenna lil xi hadd jiġbed l-attenzjoni tat-*toro* lil hinn minn fuqu. Id-devoti jemmnu li San Fermin ikun ġie u salvah!

Suppost li hemm ħafna regoli stretti biex ma jweġġhux nies. In-nisa u t-fal ma jithallewx jiġru, imma jkollhom jaraw kolloxx minn xi gallerija jew fuq xi bejt, u li biex jitolgħu hemm ikunu hallsu mhux ftiit! Hadd ma jista' jmiss jew jittanta lit-*toros* waqt il-ġirja, għax b'hekk jista' jiġbed lit-*toro* għal fuq haddiehor. L-istess jekk barri jaqbeż lil xi hadd, din il-persuna mhux suppost li jiġri wara l-barri. Iżda peress li mhux wieħed jew tnejn ikunu mimlijin bl-alkoħol jew bid-droga isiru ħafna abbuži. Kuljum tara l-ambulanzi jgħorru lill-feruti lejn xi sptar, għalkemm din is-sena, 2012, weġġgħu 4 biss gravi u xi 32 ohra ngħataw kura ħafifa!

Il-ġirja tibda bl-isparar ta' murtalett *rocket* li jħabbar illi t-*toros* ikunu bdew jinħarġu fil-*plaza*. Il-ħoss tat-tieni murtalett ifisser li l-barrin u t-*toros* kollha jkunu jiġru mat-toroq ta' Pamplona. Interessanti l-fatt li ċertu Etxebarri, dak li beda din id-drawwa tal-isparar tal-murtalett fl-1931, ġie ffuċillat

It-toros jibqgħu għaddejnin

mal-bidu tal-Gwerra Ċivili Spanjola, fl-1936. Mal-wasla tagħhom fil-Plaza de Toros f'inqas minn tliet minuti wara l-ewwel murtal, jiġi sparat ieħor biex jgħarraf lil kulhadd li ma fadalx *toros* fit-toroq. Din is-sena l-awtoritajiet habbru li l-*encierro* kienet ħadet inqas ħin, (2 minuti u 23 sekonda nhar it-Tlieta 10 ta' Lulju 2012) meta tqisha ma' tal-aħħar snin!

Malli t-*toros* jingħalqu fl-istalel tagħhom tinfetah xatba ohra, u fl-arena jiġu mitluqa għadd ta' baqar fejn isibu zgħażaġħ li jittantaw iwaqqfuhom billi jingemgħu fi gruppi kbar. Ohrajn jaqbzu minn fuqhom u jkun hemm diversi loġħob mal-mewt. Saret moda llum ukoll li wara l-*encierro*, it-fal ikollhom min jilbes ta' *toro* halli huma wkoll jduqu l-gost (jew ġenn) ta' Sanfermines.

Wara nofs in-nhar issir il-*corrida* fejn il-*matadors* joqtlu lit-*toros* li jkunu ħadu sehem fil-ġirja. Min jifhem jgħidlek li t-*toros* ikunu ġew affetwati mill-ġirja u li ma jiġġildux daqs *toros bravos* ohrajn fi bliet ohra ta' Spanja. Mhux l-ewwel darba li *matadors* ta' fama ġew ibbuwjati! Dawk li huma kontra l-*corrida* ġieli għamlu protesti qawwija fl-arena u fit-toroq!

L-*encierro* jista' jkun li hi l-iktar ħaġa li tiġbed mijiet t'eluf lejn Pamplona, imma San Fermin mhux *toros* biss. Hija festa li tibqa' għaddejja lejl u nhar. Il-konsum tal-inbid, birra u alkoħol (u drogi), jiżdied sew. Tara kjuwjjiet jingabru mal-bibien tal-ħwienet, bars u kull fejn jinbiegħ ikel, tradizzjonali jew mhux.

Il-maskaruni msejnin Ġganti qabel il-Festa ta' San Fermin

Baned iduru jdoqqu mat-toroq. Kull min jaf idoqq xi strument jagħti seħmu u bosta jiżfnu mar-ritmi ta' kull tip ta' mużika. Maskaruni m'oghla sular, jdur u jittantaw ix-xemx għaddejja. Mill-galleriji jinxeħtu bramel shaħ ta' ilma fuq il-miġemgħa. Fil-pjazez isiru wkoll kompetizzjonijiet ta' sports tradizzjonali Bask. Ma rridx ninsa nsemmi li l-kriminalità u l-abbużi jizdiedu sew ukoll, u hawn ta' min ifaħħar ix-xogħol siewi tal-Pulizija, u tal-Guardia Civil biex jgħinu fiż-żamma tal-ordni. Il-kenniesia wkoll ikollhom jithabtu biex inadddu u ġieli jkollhom jużaw il-forza biex inehħu minn nofs, nies reqdin jew fis-sakra.

Imma bħal kull festa oħra, iddum kemm iddum, fl-aħħar jasal it-tmiem. F'nofs il-lejl ta' bejn l-14

Il-folol ikantaw l-innu Pobre De Mi f'għeluq il-festa

u l-15 ta' Lulju ssir purċissjoni *aux flambeaux*, li fiha jieħdu seħem eluf kbar ta' nies. Is-sindku ta' Pamplona jiddikkjara l-għeluq tal-festa ta' dik is-sena u jistieden lil kulhadd għall-festa tas-sena ta' wara.

In-nies ikantaw l-Innu ta' Sanfermines (magħruf wkoll bħala Pobre De Mi li tfisser "Imsejken Jien"), u kulhadd jibda jaħseb biex imur lura lejn daru, kemm jekk hi biss kantuniera 'l bogħod mill-Plaza Consistorial, kif ukoll jekk tinsab eluf ta' kilometri 'l bogħod. Jibqa' biss it-tifkira li ma tmut qatt ta' Sanfermines u t-tama li xi darba terġa' tmur Pamplona.

Il-kittieb famuż Amerikan, Ernest Hemingway, fil-ktieb tiegħu "The Sun Also Rises" tal-1926, ta fama dinjija lil Sanfermines, mar għal disa' drabi bejn l-1923 u l-1959, minkejja li darba minnhom, kien ġie ferut f'riġlejh waqt l-*encierro*.

Referenzi

Mitchener J.A., (1968), *Iberia*. New York: Random House Incorporation.

Simones D. Et al., (2003), *Spain*. Victoria: Lonely Planet Publications.

Inman N., (2003), *Spain*. London: Dorling Kindersley Ltd.

Għejun oħra ta' materjal siewi kienu l-*websites*: www.sanfermin.com, u www.rtvesanfermines2012.es, u l-istazzjon televisiv Bask ETB.

A. VELLA BORG & SONS LTD (Tal-Blu)

CIVIL ENGINEERING CONTRACTORS, SUPPLIERS OF SAND, SPALLS AND TORBA WITH READY MIX TRANSPORT, ALL KINDS OF CONCRETE BLOCKS AND EXCAVATION WORKS.

TAL BLUE DEVELOPMENTS LTD

HIGHLY FINISHED PROPERTY FOR SALE DIRECT FROM OWNERS

A. VELLA BORG & SONS LTD
QUARRY: MANIKATA ROAD, L/O MELLIEHA
OFFICE: 42, COUNTRY VIEW, TRIQ IT-TGHAM, MELLIEHA. MLH1474

TELEPHONE: (QUARRY) 2152 1214 / (OFFICE TEL & FAX) 2152 1213
MOBILE: 9949 4341 / 9987 7860 / 7952 4052 / 9946 0507

E-MAIL: AVBSONS@MALTANET.NET